

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

CPT/Inf (2020) 24

Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesinin (CPT) 6-17 Mayıs 2019 tarihlerinde gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretine ilişkin Türkiye Cumhuriyeti'ne sunduğu Rapor

“Bu Raporun Gayriresmi tercümesi İnsan Hakları Ortak Platformu tarafından gerçekleştirilmiştir.”

Türk Hükümeti bu raporun ve rapora verilen yanıtın yayınlanmasını talep etmiştir. Hükümetin yanıtı CPT/Inf (2020) 25 sayılı belgede yer almaktadır.

Strazburg, 5 Ağustos 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	3
I. GİRİŞ.....	6
A. Ziyaret, rapor ve takip	6
B. Heyetin istişareleri ve gösterilen işbirliği	7
II. ZİYARET SIRASINDA TESPİT EDİLEN GERÇEKLER VE ÖNERİLEN EYLEM ...	8
A. Polis nezareti	8
1. Ön görüşler.....	8
2. Kötü muamele	9
3. Kötü muameleye karşı güvenceler	13
a. yakınlarına haber verme	13
b. avukata erişim.....	14
c. polis/jandarma tarafından alıkonulan kişilerin tıbbi muayeneleri	15
d. kişinin sahip olduğu haklara ilişkin bilgilendirilmesi	16
e. gözaltı kayıtları.....	17
4. Alıkonulma koşulları.....	17
B. Ziyaret edilen cezaevleriyle ilgili bazı konular	19
C. İmralı F-tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumunda tutulan mahpusların durumu	23
EK I:	
CPT heyetinin ziyaret ettiği kurumların listesi	27
EK II:	
CPT heyetinin görüştüğü ulusal makamlar, diğer kuruluşlar ve hükümet dışı kuruluşların listesi	

ÖZET

CPT'nin Mayıs 2019 tarihinde Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaretin esas hedefi kolluk kuvvetleri tarafından alıkonulan kişilere uygulanan muamele ve sağlanan güvenceleri incelemektir. Bu doğrultuda, CPT heyeti Türkiye'nin farklı bölgelerinde çok sayıda polis ve jandarma merkezini ve tutukevlerini ziyaret ederek, Ankara, Diyarbakır, İstanbul ve Şanlıurfa illerinde polis nezaretinde tutulan ya da yakın tarihte tutulmuş olan yüzlerce kişiyle görüşmüştür. Ziyaret sırasında heyet ayrıca, İmralı F-tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumunda (İmralı Cezaevi) mahpusların gördüğü muamele ve alıkonulma koşullarını incelemek ve CPT'nin Nisan 2016 tarihli ziyaretinden sonra yaptığı tavsiyeler doğrultusunda Türk makamlarının aldığı tedbirleri görmek amacıyla İmralı Cezaevine gitmiştir.

Polis nezareti

CPT'nin 2017 tarihli ziyaretinde olduğu gibi, yakın tarihte gözaltına alınan kişiler (kadınlar ve çocuklar dahil), polis/jandarma görevlilerinin aşırı güç kullandığı ve/veya fiziksel kötü muamele uyguladığına dair çok sayıda iddiayı heyete iletmiştir. Bu iddialarda genellikle, alıkonulan kişilere tokat, tekme, yumruk (baş ve/veya yüze dahil) atıldığı ve elleri kelepçelendikten veya başka yöntemle kontrol altına alındıktan sonra cop ile vurulduğu belirtilmiştir. İddiaların çoğunda, alıkonulan kişinin itiraf etmesini ya da bilgi vermesini sağlamak veya ceza vermek amacıyla nakil sırasında ya da kolluk kuvvetleri kurumlarının içinde dayak atıldığı bildirilmiştir. Ayrıca, alıkonulan pek çok kişi tehdit edildiklerini ve/veya ağır sözlü tacize maruz kaldıklarını iddia etmiştir. Buna ek olarak, İstanbul'da motorsikletli polis timlerinin (Yunus olarak adlandırılır) üyesi polislerin aşırı güç kullandığı ve/veya fiziksel kötü muamele uyguladığı iddiaları heyete tekrar ulaşmıştır. Pek çok vakada, tıbbi kayıtlarda belgelenen ya da heyetin tıbbi konuda uzman üyeleri tarafından doğrudan gözlemlenen bedensel yaralar, fiziksel kötü muamele iddialarını desteklemiştir.

CPT genel olarak, 2017 ziyaretinin bulguları ile karşılaştırıldığında, polisin kötü muamele yaptığına dair iddiaların ciddiyetinin azaldığı izlenimini edinmiştir. Bununla birlikte, iddiaların sıklığı hala endişe verici bir düzeydedir. Türkiye'de polisin kötü muamele uyguladığına dair fenomen ile mücadele etmek için ilgili tüm yetkililerin daha kararlı bir şekilde eyleme geçmesi gerektiğini bir kere daha vurgulayan Komite, en yüksek siyasi düzey, yani Cumhurbaşkanı tarafından, tüm kolluk kuvvetlerine kötü muameleye karşı "sıfır tolerans" gösterileceğine dair kesin ve açık bir mesaj verilmesine ilişkin tavsiyesini yinelemektedir.

Kötü muameleye karşı temel güvencelerle ilgili olarak, ziyaret sırasında elde edilen bilgilere göre genellikle yakalamadan kısa süre sonra yakalanan kişinin yakınına (ya da güvendiği başka bir kişiye) haber verildiği ve polis nezareti altında tutulan kişilerin genelde avukata erişimi olduğu görülmüştür. Ancak heyetin Türkiye'ye daha önce yaptığı ziyaretlerde olduğu gibi, gözaltına alınan bazı kişiler, polisin şüphe edilen suç hakkında kendilerini avukat olmadan gayri resmi bir şekilde sorgulayabilmek için *re'sen* avukat taleplerini gecikmeli olarak yerine getirdiğini iddia etmiştir (resmi ifadeleri alınmadan önce). CPT ayrıca belli bazı ağır suçlar için polis nezaretinin ilk aşamasında avukat erişimine ilişkin yasal kısıtlamalar olmasından endişe duymaktadır ve polis nezaretine alınan kişilerin en başından itibaren avukata erişiminin sağlanmasının kötü muamelenin önlenmesi bakımından önemini vurgulamaktadır.

Buna ek olarak, daha önceki ziyaretlerden sonra Komitenin defalarca yinelediği bazı tavsiyelere rağmen, polis/jandarma nezaretindeki kişilere gözaltının başında ve sonunda zaruri sağlık kontrollerinin yapılmasını gerektiren sistem esasen hala kusurludur. Özellikle, çoğu durumda kolluk görevlileri sağlık kontrollerinde hazır bulunmakta ve kontrollerde genellikle fiziksel muayene yapılmamaktadır. Dahası, bazı kişiler sağlık kontrollerine eşlik eden polisin yaralarını göstermemeleri için kendilerini tehdit ettiğini iddia etmiştir.

Alıkonulma koşulları ile ilgili olarak, ziyaret edilen tüm kolluk kurumlarında alıkonulma tesisleri iyi durumda ve genel olarak temizdi. Bununla birlikte, önemli yapısal eksikliklerden dolayı CPT, bu tesislerin birkaç günden fazla süren alıkonulmalar için uygun olmadığı kanaatindedir. Özellikle, pek çok hücrenin doğal ışığa erişimi olmadığı, ve ziyaret edilen hiçbir kurumda alıkonulan kişilerin açık havaya erişimini sağlayan düzenlemelerin yapılmadığı görülmüştür. Alıkonulan kişilerin genellikle çok dar yerlerde tutulması da (ör. 9 m² hücrelerde dört kişinin kalması) bu durumu daha da kötü hale getirmiştir. Polis nezaretinde gece boyunca kalan kişilere genellikle hala yatak verilmemesi (battaniyelere ek olarak) de endişe vericidir. Buna ek olarak, alıkonulan çoğu kişi kendilerine ya hiç yemek verilmediğini ya da çok az verildiğini, bazı durumlarda içme suyu verilmediğini ve polis nezaretinde kaldıkları süre boyunca kişisel hijyen ürünlerinin temin edilmediğini iddia etmiştir. CPT bu eksikliklerin giderilmesini tavsiye etmektedir.

Ziyaret edilen cezaevleri ile ilgili belli bazı konular

Cezaevi sisteminin genişletilmesine ve şartlı tahliye ile alternatif hapis dışı tedbirlerin daha fazla kullanılmasına rağmen, cezaevlerinin aşırı kalabalık olması sorunu devam etmiştir ve 2000’li yılların ortalarından itibaren cezaevi nüfusunda gözlemlenen sabit artış devam etmiştir. Diyarbakır Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu haricinde, ziyaret edilen tüm kurumların resmi kapasitesi ziyaret zamanında büyük oranda aşılmıştır. Bunun sonucunda, bu cezaevlerindeki mahpusların büyük çoğunun kendi karyolası yoktu ve yerde yatakların üzerinde uyumak zorunda kalmışlardır. Buna ek olarak, bazı yaşam ünitelerinde zemine ek yatak koymak için yer kalmadığından mahpuslar aynı yatağı paylaşmak zorunda kalmıştır.

CPT, sadece yeni cezaevi inşa etmenin, cezaevlerinin aşırı kalabalık olması sorununa muhtemelen kalıcı bir çözüm olmayacağını hatırlatmaktadır. Bu sorunu ele almak için, yargılama öncesi tutuklama dahil, hapis cezasının gerçekten de en son çare olarak uygulanmasını sağlamak için, cezaevine giriş ve tahliye sürecini de kapsayan mantıklı bir strateji gereklidir. Komite, Türk makamlarına, ziyaret raporunda belirtilen görüşler ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin ilgili tavsiyeleri ışığında, cezaevlerindeki nüfus artışını kontrol altına almak ve aşırı kalabalığı sona erdirmek üzere kararlı adımlar atması için bir kez daha çağrıda bulunmaktadır.

Komitenin daha önceki ziyaretlerini takiben defalarca yinelediği belli bazı tavsiyelere rağmen, yeni gelen tutuklulara yapılan sağlık taramalarında görülen ciddi eksiklikler devam etmektedir. Özellikle, cezaevine yeni giren mahpusların epey gecikmeli olarak bir doktor tarafından görülmesi ya da bazen hiç görülmemesinin sık rastlanan bir durum olduğu ve sağlık taramasında genel olarak mahpusun fiziksel muayenesinin yapılmadığı anlaşılmıştır. Buna ek olarak, tıbbi gizlilik ilkesine uyulmaması, yaralanmaların uygun şekilde kayıt altına alınmaması ve ihbar edilmemesi ve sağlık personeli sayısı gibi CPT’nin endişe duyduğu diğer meselelerde de ilerleme kaydedilmediği gözlemlenmiştir.

Bunun yanı sıra, heyet ziyaret ettiği bazı cezaevlerinde akut opioid yoksunluğu belirtileri gösteren yeni mahpusların ağrı kesici verilmeden ya da semptomatik tedavi uygulanmadan başı boş bırakıldıklarını gözlemlemiştir. Böyle bir durum kabul edilemez. CPT, Türk makamlarının tüm cezaevlerinde uyuşturucu bağımlılığı olan yeni mahpusların sistematik olarak tespit edilmesi ve yoksunluk sendromu çekenlere yeterli tedavinin (ör. ikame tedavisi ya da semptom azaltıcı tedavi) sağlanması için gerekli adımları atmasını tavsiye etmektedir.

İmralı Cezaevinde tutulan mahpusların durumu

Geçmiş ziyaretlerde olduğu gibi heyete, mahpusların kötü muamele gördüğüne dair polis memurları tarafından hiçbir iddia iletilmemiştir. Ayrıca, sağlık hizmetlerinin ve alıkonulmanın maddi koşullarının genel olarak memnun edici olduğu görülmüştür.

Ancak, CPT'nin 2016 yılında yaptığı ziyaretten beri mahpusların infaz rejiminde hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. Mahpusların hepsinin bir araya gelmesine hala haftada sadece altı saat süreyle izin verildiği, buna ek olarak ikili gruplar olarak bir araya gelmelerine üç saat daha süreyle izin verildiği ve günlük açık hava egzersizleri sırasında bir araya gelmelerinin yasak olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, tüm mahpuslar zamanın çoğunu (hafta sonları günde 24 saat olmak üzere, haftada 168 saatin 159 saati) hücre hapsinde geçirmektedir. Komite bu durumun kabul edilemez olduğu görüşündedir. CPT, Türk makamlarını, İmralı Cezaevinde tutulan tüm mahpusların günlük açık hava egzersizi sırasında ve hücre dışı diğer tüm etkinliklerde bir araya gelmesini sağlamak için gecikmeksizin gerekli adımları atmaya çağırılmaktadır. Komite ayrıca, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilen mahpuslara yönelik infaz rejiminin temelindeki kavramın esasen kusurlu olduğunu tekrarlamaktadır. Komite, Türk makamlarına, Türk ceza infaz kurumlarında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilen mahpuslar için uygulanan infaz rejiminin tamamen gözden geçirip düzeltilmesi için bir kez daha çağrıda bulunmaktadır.

Temmuz 2011'den beri avukat ziyaretine izin verilmemesi ve Ekim 2014'ten beri aile üyelerinin çok nadir ziyaret etmesi sebebiyle, İmralı Cezaevinde tutulan mahpusların dış dünya ile teması CPT ve Türk makamları arasında uzun zamandır süren yoğun bir diyalogun konusu olmuştur. 15 Temmuz 2016 tarihli askeri darbe girişimini takiben tüm mahpuslara dış dünya ile temas kurma (yazışmalar dahil) yasağı getirilmesi ve bunun sonucunda bir nevi tecrit hapsi uygulanmasıyla durum daha da kötüleşmiştir. CPT'nin Türk makamları ile diyalogunda defalarca vurguladığı üzere bu durum kabul edilemez ve çeşitli uluslararası insan hakları belgeleri ve standartlarına da alenen aykırıdır.

CPT, olağanüstü halin kaldırılmasından sonra (Temmuz 2018) hiçbir mahpusun avukatı ve aile fertleri tarafından ziyaret edilmesine hala izin verilmediğini büyük endişe ile kaydetmektedir. Bununla birlikte Komite, 2019 yılındaki ülke ziyaretinden kısa süre önce avukat ziyaretlerine yönelik adli yasağın kaldırılmış olmasını ve Abdullah Öcalan'ın Temmuz 2011 yılından beri ilk kez avukat tarafından ziyaret edilmesini memnuniyetle karşılamaktadır. Ayrıca, Ağustos 2019'dan itibaren dört avukat ziyareti daha gerçekleşmiştir. Ancak, o zamandan beri avukatların ziyaret taleplerinin reddedildiği anlaşılmaktadır. Disiplin cezası olarak bazı aile ziyaretlerinin yasaklanmasına rağmen, Haziran ve Ağustos 2019 arasında tüm mahpusların aile fertleri tarafından ziyaret edilmesine izin verilmesiyle birlikte aile ziyaretlerine ilişkin durumda Mayıs 2019'dan itibaren kısmen iyileşme olmuştur.

Komite, mahpusların dış dünya ile temas kurma haklarına yönelik bazı kısıtlamaların uygulanmasını gerektiren geçerli güvenlik sebepleri olabileceğini kabul etmektedir. Ancak, güvenlik hususları ile ilgili mahpusların temel insan hakları arasında bir denge sağlanmalıdır. Türk makamlarının Mayıs 2019'dan itibaren aldığı tedbirler doğru yönde atılmış bir adımdır. Bununla birlikte, durumun kabul edilebilir hale gelmesi için daha çok şey yapılması gerekmektedir. Özellikle, İmralı Cezaevinde tutulan tüm mahpuslar için aile fertleri ve avukatlarının düzenli ziyaret etmesini sağlayan sürdürülebilir bir sistem geliştirilmelidir.

I. GİRİŞ

A. Ziyaret, rapor ve takip

1. Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Sözleşmesinin (bundan sonra “Sözleşme” olarak adlandırılacaktır) 7. Maddesi uyarınca, CPT heyeti 6-17 Mayıs 2019 tarihleri arasında Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Komite “şartların gerektirmekte olduğunu” gördüğü için ziyareti düzenlenmiştir. (bakınız Sözleşmenin 7. Maddesi, 1. Fıkra).

2. Ziyaretin esas amacı, kolluk kuvvetlerinin alıkoyduğu kişilere uygulanan muamele ve sağlanan güvenceleri incelemektir. Bu doğrultuda CPT heyeti, Türkiye’nin farklı bölgelerinde çok sayıda polis ve jandarma merkezini ve tutukevini ziyaret ederek, Ankara, Diyarbakır, İstanbul ve Şanlıurfa illerinde polis nezaretinde tutulan ya da yakın tarihte tutulmuş olan yüzlerce kişiyle görüşmüştür.

Ziyaret sırasında heyet ayrıca, İmralı F-tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumunda mahpusların gördüğü muamele ve alıkonulma koşullarını incelemek ve CPT’nin son ziyaretinden sonra (Nisan 2016) yaptığı tavsiyeler doğrultusunda Türk makamlarının aldığı tedbirleri görmek amacıyla İmralı Cezaevine gitmiştir.

Heyetin ziyaret ettiği kurumlar bu raporun I. Ekinde yer almaktadır.

3. Ziyaret aşağıda yer alan CPT üyeleri tarafından gerçekleştirilmiştir:

- Mykola Gnatovskyy, CPT Başkanı (Heyet başkanı)
- Djordje Alempijević
- Nico Hirsch
- Julia Kozma
- Davor Strinović
- Hans Wolff.

Heyet üyelerine Michael Neurauter (Bölüm Başkanı) ve Komitenin Sekreterliğinden Elvin Aliyev destek vermiştir.

4. Heyet ziyaretine ilişkin rapor CPT’nin 4-8 Kasım 2019 tarihleri arasında düzenlenen 100. toplantısında kabul edilmiş ve Türk makamlarına 2 Aralık 2019 tarihinde iletilmiştir. CPT tarafından yapılan tavsiyeler, yorumlar ve bilgi talepleri bu raporda kalın yazı tipi ile belirtilmiştir. CPT, Türk makamlarının Komitenin tavsiyelerini uygulamak için atılan tüm adımları ve bu raporda yer alan yorum ve bilgi taleplerine yönelik cevaplarını içeren bir yanıtı üç ay içinde sunmasını talep etmektedir.

B. Heyetin istişareleri ve gösterilen işbirliği

5. Heyet ziyaret süresinde İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Adalet Bakanı Abdülhamit Gül, İçişleri Bakan Yardımcısı Muhterem İnce ve Sağlık Bakan Yardımcısı Muhammet Güven ve İçişleri, Adalet, Sağlık ve Dışişleri Bakanlıklarından üst düzey yetkililer ile istişarede bulunmuştur.

Buna ek olarak heyet, Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşmesine ek İhtiyari Protokol (OPCAT) uyarınca kurulan Ulusal Önleme Mekanizmasının Başkanı sıfatıyla İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı Süleyman Arslan ve CPT'nin ilgi alanına giren alanlarda aktif olan hükümet dışı örgütlerin temsilcileri ile görüşmüştür.

Heyetin görüştüğü ulusal makamlar ve kuruluşlar raporun II. Ekinde yer almaktadır.

6. Heyet genel olarak çok iyi bir işbirliği ile karşılanmıştır. Heyetin ziyaret ettiği kurumlara erişimi hızlı bir şekilde sağlanmış (önceden ziyarete ilişkin haber verilmeyen kurumlar dahil), görevlerini yerine getirmesi için gerekli olan bilgiler sunulmuş; ve heyet alıkonulan kişiler ile özel olarak görüşebilmiştir.

CPT ayrıca ziyaretin irtibat kişisi olan Dışişleri Bakanlığı Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcısı Neval Orbay'a ziyaret öncesi ve sırasında yardımları için teşekkür etmektedir.

II. ZİYARET SIRASINDA TESPİT EDİLEN GERÇEKLER VE ÖNERİLEN EYLEM

A. Polis nezareti

1. Ön görüşler

7. Suç işlediğinden şüphelenilen kişilerin, kolluk kuvvetleri kurumları tarafından özgürlüklerinden yoksun bırakılmasına ilişkin genel yasal çerçevede CPT'nin 2017 yılında gerçekleştirdiği dönemsel ziyaretten beri değişiklik olmamıştır. Polis/jandarma tarafından gözaltında tutulma süresinin, şüphelinin en yakın hakim önüne çıkarılması için gereken süre haricinde (bu süre on iki saati geçmemelidir)¹, genellikle azami 24 saat² olduğu ya da bazı durumlarda 48 saat olduğu hatırlanmaktadır. “Toplu” suçlarda (üç ya da daha fazla kişi tarafından işlenen suçlar), gözaltı süresi bir kereden daha fazla olmamak suretiyle, cumhuriyet savcısının yazılı talimatı ile en fazla dört gün uzatılabilir.³

8. Türkiye’de Temmuz 2016’da meydana gelen askeri darbe girişiminin hemen sonrasında ülke genelinde ilan edilen olağanüstü hal 19 Temmuz 2018’de sona erdirilmiştir. Olağanüstü hal kapsamında çıkarılan ilk kanun hükmünde kararnamenin (22 Temmuz 2016 tarihli KHK no. 667) ulusal güvenlik ve terörizmle ilgili bazı suçlar ile toplu suçlar için polis nezaretinde azami gözaltı süresini (şüpheli hakim önüne çıkarılmadan) 30 güne uzattığı hatırlanmalıdır. Altı ay sonra çıkarılan 684 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yukarıda bahsedilen suçlar için azami gözaltı süresi, 14 gün uzatma olasılığı ile, yedi güne indirilmiştir.⁴

Olağanüstü halin kaldırılmasından sonra, yukarıda belirtilen çerçevede değişiklik yapılmıştır; “Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair” 7145 sayılı ve 31 Temmuz 2018 tarihli Kanun ile, Terörle Mücadele Kanununa geçici bir hüküm eklenmiştir (Geçici Madde 19). Buna göre, ulusal güvenliğe ya da anayasal düzene karşı işlenen suçlar⁵ ve Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar için gözaltı süresi (yani 48 saat ya da toplu suçlar için dört gün), delillerin toplanmasındaki güçlük ya da dava dosyasının kapsamlı olması nedeniyle belirtilen gözaltı sürelerine bağlı kalmak kaydıyla iki kez uzatılabilir.⁶ Gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin karar, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine yakalanan kişi dinlenilmek suretiyle hâkim tarafından verilir.

¹ Ceza Muhakemesi Kanunu, 91. Madde, 1. ve 4. Fıkralar .

² Kimlik tespiti amacıyla özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişiler için de 24 saatlik gözaltı süresi geçerlidir . (Bakınız Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği (bundan sonra “Gözaltı Yönetmeliği” olarak adlandırılacaktır), 5. Bölüm

³ Madde 91 (3), a.g.e.

⁴ Delillerin toplanmasındaki güçlük ya da şüpheli sayısının fazla olması sebebiyle gözaltı süresinin uzatılması için savcılık emri gerekmektedir.

⁵ Ceza Kanununun 302 ile 339 sayılı maddeleri arasındaki maddeler.

⁶ Yani toplam altı gün ya da toplu suçlar için toplam on iki gün.

9. Polis/jandarma nezaretinde azami gözaltı süresi, CPT'nin yetkisi ile doğrudan ilişkilidir. Öncelikle, şüpheli hakim önüne getirildikten sonra bile kolluk kuvvetlerinin gözaltında kalma süresinin uzatılması, yıldırma ve kötü muamele riskini arttırır. İkinci olarak, kolluk kuvvetleri kurumları uzun süreli gözaltılar için tasarlanmamıştır. Gerçekten de, Türkiye'ye yapılan daha yakın tarihli ziyaretlerde polise/jandarmaya ait alıkonulma yerlerindeki maddi koşulların kısa süreli gözaltı için genellikle yeterli olduğu görülmüştür, ancak Komite uzun süreli gözaltı için uygun olan bir tesise henüz rastlamamıştır (özellikle, doğal ışığa erişimin genellikle kısıtlı olması, açık hava egzersiz alanlarının olmaması ve uyku yerlerinin uygun olmayışı nedeniyle).⁷

CPT, Türk makamlarına, suçun türü fark etmeksizin gözaltı süresinin mutlak üst sınırının dört gün olarak yeniden belirlenmesi için, polis/jandarma tarafından gözaltına alınmaya ilişkin mevzuatın değiştirilmesi yönünde çağrıda bulunmaktadır.

2. Kötü muamele

10. 2. Paragrafta belirtildiği gibi heyet, Ankara, Diyarbakır, İstanbul ve Şanlıurfa illerinde polis tarafından gözaltına alınan ya da yakın tarihte alınmış olan yüzlerce kişiyle görüşmüştür.

CPT'nin 2017 yılında gerçekleştirdiği ziyarette olduğu gibi, gözaltına alınmış olan kişiler (kadınlar ve çocuklar dahil), jandarma/polis memurlarının aşırı güç kullandığı ve/veya kötü muamele uyguladığına dair çok sayıda iddiayı heyete iletmiştir. Bu iddialarda genellikle, alıkonulan kişilere tokat, tekme, yumruk (baş ve/veya yüze dahil) atıldığı ve elleri kelepçelendikten veya başka yöntemle kontrol altına alındıktan sonra cop ile vurulduğu bildirilmiştir. İddiaların çoğunda, alıkonulan kişinin itiraf etmesini ya da bilgi vermesini sağlamak veya ceza vermek amacıyla nakil sırasında ya da kolluk kuvvetleri kurumlarının içinde dayak atıldığı bildirilmiştir. Ayrıca, alıkonulan pek çok kişi tehdit edildiklerini ve/veya ağır sözlü tacize maruz kaldıklarını iddia etmiştir.

Bunun yanı sıra, münferit olarak görüşülen pek çok kişi, İstanbul Sultanbeyli İlçe Emniyet Müdürlüğünde gözaltında iken polis memurlarının, bazen daha kıdemli bir polis memurunun yanında veya hatta aktif katılımı ile, kendilerine kötü muamele uyguladığına dair birbirleriyle tutarlı ifadeler vermiştir. Bunun yanı sıra, motorsikletli polis timlerinin (*Yunuslar*) üyesi polis memurlarının aşırı güç kullandığı ve/veya fiziksel kötü muamele uyguladığına dair iddialar da 2017 yılında yaptığı ziyaret sırasında heyete iletilmiştir.

11. Terörizmle ilgili suçlara karıştığı şüphesiyle alıkonulan kişilerin, kolluk görevlilerin kötü muamelesine uğradıklarına dair sadece sınırlı sayıda iddiada bulunmuş olması dikkat çekicidir. Aslında, kötü muamele iddialarının çoğu adi suçlardan ötürü şüphelenilen kişiler tarafından yapılmıştır (uyuşturucu ile ilgili suçlar gibi; bununla ilgili olarak bakınız aşağıdaki 13. paragraf).

⁷ Daha fazla detay için bakınız 28-32 arası paragraflar.

12. Pek çok vakada, tıbbi kayıtlarda belgelenen ya da heyetin tıbbi konuda uzman üyeleri tarafından doğrudan gözlemlenen bedensel yaralar, fiziksel kötü muamele iddialarını desteklemiştir.⁸

Örnek olarak, bazı vakalar ile ilgili açıklamalar aşağıda yer almaktadır:

(i) Ciddi bir fiziksel engeli olan bir kişi yakalanma anında İstanbul Sultanbeyli İlçe Emniyet Müdürlüğüne bağlı polis memurlarının kendisine düzgün muamele ettiğini bildirmiştir. Ancak, polis minibüsüne bindirildikten kısa süre sonra polis memurlarının kendisine tokat attığını ve yumrukladığını iddia etmiştir. Polis karakoluna geldikten sonra bir odanın içinde başka polis memurlarının kendisini tekmelediğini, yumrukladığını ve cop ile vurduğunu iddia etmiştir. Ayrıca, elleri arkadan kelepçeli halde iken kıdemli bir polis memurunun yüzüne yumruk attığını, yere ittiğini ve daha fazla acı verecek şekilde kollarını zorla kaldırdığını iddia etmiştir.

Gözaltı süresinin sonunda Sultanbeyli Hastanesinde yapılan sağlık kontrolü sırasında şu yaralanmalar kaydedilmiştir: “sol gözden şakak kemiğine kadar uzanan ekimoz; sol kulakta ekimoz ve ödem; sağ gözden şakak kemiğine kadar uzanan ekimoz; sol diz altında 5 x 4 cm hiperemi”.

(ii) Alıkonulan bir kişi Nisan 2019 tarihinde “Yunus” timinden on polis memuru tarafından sokakta yakalandığını ve ellerinin arkasından kelepçelendiğini bildirmiştir. Bu kişinin iddiasına göre, ekip lideri diğer polis memurlarına “dövün” emrini vermiş, ve bunun üzerine kişiye tekme atılmış, yüzü dahil vücudunun çeşitli yerlerine yumruk atılmış ve cop ile vurulmuştur. Ekip lideri de yüzüne tekme ile vurmıştır.

Gözaltı süresinin sonunda Bakırköy Hastanesinde yapılan sağlık kontrolü sırasında, şu yaralanmalar kaydedilmiştir: “sol ve sağ kulakçıklarda ekimoz; sağ omzun dış kısmında 4 x 2 cm kırmızı ekimoz; sağ dirsekte 2 x 1 cm abrazyon; sol kolun arkası kısmında 5 x 4 cm mor ekimoz ve 5 x 2 cm ile 2 x 0.5 cm abrazyonlar; sağ kruris lateralde kırmızı ekimoz ve 3 x 2 cm abrazyon; 2 x 1 cm kırmızı ekimoz ve 1 x 1 cm’lik iki kırmızı ekimoz; 6 x 5 cm ödem ve mor ekimoz; sol dizin arkasında 2 x 1 cm mor ekimoz; sağ kalçada 2 x 2 cm mor ekimoz”.

(iii) Alıkonulan bir kişi yakalanması sırasında İstanbul Sancaktepe Polis karakolu memurları tarafından yüzüne yumruk atıldığını ve ellerinin kelepçelendiğini iddia etmiştir. Polis karakoluna nakli sırasında arabanın durduğunu ve polis memurlarının kendisini arabadan çıkararak pek çok kez copla vurduğunu (başı dahil) söylemiştir. İddiasına göre, polis karakolunda avukatlar için ayrılan ziyaret odasında tüm gece elleri kelepçeli olarak tutulmuştur ve ayrıca, tutukevine nakli sırasında da saatlerce elleri kelepçeli kalmıştır.

Heyetin sağlık konusunda uzman üyesi tarafından yapılan muayeneye göre, söz konusu kişide şu yaralanmalar tespit edilmiştir: sol gözün üstünde 4-6 günlük 2 x 3 cm koyu mavi hematoma; sağ gözün üstünde 0.5 x 1 cm koyu renk hematoma; baş ağrısı şikayeti; paryetal bölgede; her iki bilekte, lineer ödem ve deride 5 x 0.3 cm yüzeysel lezyon ve ulnar sinir bölgesinde sürekli uyuşma.

---

⁸ Yaralanmaların kayıt altına alınması sürecinde sıklıkla gözlemlenen eksiklikler için bakınız 23. ve 38. paragraflar.

(iv) Alıkonulan bir kişi Nisan 2019'da yakalanması sırasında elleri kelepçeli ve yerde yatarken "Yunus" timi polis memurları tarafından kendisine tekme, tokat ve yumruk atıldığını (yüzü dahil) iddia etmiştir.

Tutukevine geldiğinde doktor şu yaralanmaları kaydetmiştir:

"sağ şakak bölgesinde 2 x 0.5 cm ekimoz; alnın sol kısmında 1 x 1 cm ekimoz; boynun ön ve alt kısmında 3 x 0.5 cm ekimoz. Sağ dirsekte 1 cm ekimoz, köprücük kemiğinde 2cm küçük ekimoz; sağ omzun arka kısmında birkaç ekimoz".

(v) Diyarbakır İlinin Hani ilçesinde Ekim 2018'de yakalanan bir kişi, elleri kelepçelenip yere itirildikten sonra polis memurları tarafından kendisine defalarca tekme, yumruk ve tokat atıldığını iddia etmiştir.

Gözaltı süresinin sonunda Hani İlçe Devlet Hastanesinde yapılan sağlık kontrolü sırasında şu yaralanmalar kaydedilmiştir: "alında dikişler, sağ skapular bölgede 4 x 3cm lezyon ve gözlerin altında çürükler". Buna ek olarak, cezaevine girdiğinde doktor tarafından şu yaralanmalar kaydedilmiştir: "gözlerin altında çürükler, burunda kabuk bağlamış yara ve her iki kulakta kontüzyon".

(vi) Alıkonulan bir kişi Bağlar Polis Karakolunun zemin katında bulunan *Grup Amiri Odasında* eşinin ve diğer aile fertlerinin yanında kendisine copla dayak atıldığını iddia etmiştir. İddiasına göre, olayın ertesi günü Askeri Hastaneye götürülmüş, kendisi polis minibüsünde kalırken, doktor tarafından görünmeden "temiz" sağlık raporu alması için polis memurları hastaneye girmiştir.

Heyetin sağlık konusunda uzman üyesi tarafından yapılan muayeneye göre, söz konusu kişide şu yaralanmalar görülmüştür: sol brakial bölgenin ön yüzünde, orta kısımda, deride 6 x 5 cm düzensiz sarı çürükler; sağ femur bölgenin ön yüzünde, alt kısımda, deride 11 x 5 cm sarı çürükler; sol femur bölgenin yan yüzünde 14 x 11 cm'lik geniş bir alanda deride mor çürükler ve aynı yerde birkaç paralel, enine doğru çizgiler halinde daha yoğun çürükler.

13. Genel olarak CPT, 2017 yılı ziyareti sırasında elde ettiği bulgular ile karşılaştırıldığında, polisin kötü muamelesine ilişkin iddiaların ciddiyetinin azaldığı izlenimini edinmiştir. Bununla birlikte, iddiaların sıklığı hala endişe verici düzeydedir.

Türk makamları, CPT'nin 2017 tarihli ziyaret raporuna karşılık verdikleri yanıtta, Türkiye'nin 2003 tarihinden itibaren işkence ve kötü muameleye karşı "sıfır tolerans politikası" uyguladığını belirtmiştir.⁹ Bu yaklaşım, heyetin 2019 ziyareti sonunda İçişleri Bakanı ile yaptığı görüşmede Bakan tarafından da yinelenmiştir.

---

⁹ İlgili ceza mevzuatında yapılan bazı değişiklikler buna dahildir (örneğin, işkence suçuna yönelik zaman aşımının kaldırılması; muhtemel işkence vakalarının Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat soruşturulması zorunluluğu; kolluk görevlileri hakkında işkence ve kötü muamele suçuyla ilgili olarak kovuşturma yapılması için idari izin alma şartının kaldırılması).

Bununla birlikte, 2018 yılı başlarında Türkiye içinde ve dışında bakanlık düzeyinde yapılan siyasi açıklamaların, Türk makamlarının işkence ve kötü muameleye karşı “sıfır tolerans politikası izleme” taahhüdüne aykırı gözükmeyle kalmayıp, kolluk görevlilerinin uyuşturucu satıcıları gibi belli kategorilerdeki suçları işlediğinden şüphelenilen kişilere karşı kötü muamele etmesi yönünde bir teşvik gibi rahatlıkla algılanabilecek nitelikte olması ciddi endişe veren bir husustur.

14. Yukarıda belirtilenlerin ışığında CPT, Türkiye’de polisin kötü muamele uyguladığına dair fenomen ile mücadele etmek için ilgili tüm yetkililerin daha kararlı bir şekilde harekete geçmesi gerektiğini bir kez daha vurgulamaktadır.

Bu doğrultuda CPT, en yüksek siyasi düzey, yani Cumhurbaşkanı tarafından kötü muameleye karşı “sıfır tolerans” gösterileceğine dair tüm kolluk kuvvetlerine kesin ve açık bir mesaj verilmesine ilişkin tavsiyesini yinelemektedir. Bu mesajın bir parçası olarak, alıkonulan kişilere karşı tüm kötü muamele biçimlerinin (sözlü taciz dahil) ve amirlerin kötü muameleye tolerans göstermesinin yasadışı olduğu ve uygun şekilde cezalandırılacağı de tekrar belirtilmelidir.

Komite ayrıca, aşağıda belirtilen hususların uygun eğitim programları ile tüm kolluk görevlilerine düzenli olarak hatırlatılmasını tavsiye etmektedir:

- Yakalama sırasında kesinlikle gerekli olanın dışında güç kullanılmamalıdır, ve yakalanan kişilerin kontrol altına alındıktan sonra dövülmesine hiçbir gerekçe gösterilemez;
- Yakalama sırasında (ya da gözaltı süresinde) kişinin ellerinin kelepçelenmesi zaruri görülüyorsa, kelepçeler hiçbir koşulda aşırı sıkı olmamalı ve sadece kesinlikle gerektiği sürede kullanılmalıdır.

15. İstanbul’da Sultanbeyli İlçe Emniyet Müdürlüğü ile ilgili olarak Komite, personelin şüphelileri gözaltına alırken kullandığı metotlar hakkında gecikmeksizin bağımsız ve kapsamlı bir soruşturma yapılmasını tavsiye etmektedir.

Buna ek olarak, ilgili makamlar, İstanbul’da “Yunus” polis timinde görevli polis memurları tarafından yapılan müdahalelerin daha sıkı gözetiminin yapılması için adım atmalıdır.

16. Kolluk kuvvetlerinin alıkoyduğu kişilerin gördüğü muamele ile ilgili daha kapsamlı ve güncel bilgi edinmek için Komite, 1 Ocak 2017 tarihi ile şimdiki zaman arasını kapsayacak şekilde, aşağıda belirtilen bilgilerin iletilmesini talep etmektedir:

- (a) Kolluk görevlilerinin kötü muamele uyguladığına dair alınan şikayet sayısı ve bunun sonucunda başlatılan ceza takibatı ve/veya disiplin soruşturmasının sayısı;
- (b) Kolluk görevlilerinin olası kötü muamelesi hakkında *re’sen* başlatılan (resmi şikayet olmadan) ceza takibatı ve/veya disiplin soruşturmasının sayısı;
- (c) (a) ve (b) maddelerinde bahsedilen takibat ve/veya soruşturmaların sonuçları ve ilgili kolluk görevlilerine verilen cezai ve/veya disiplin yaptırımların açıklaması

17. Komite ayrıca, 15 Temmuz 2016 tarihinde meydana gelen askeri darbe girişimi ile ilgili suçlardan alıkonulan kişilere kolluk görevlilerince uygulanan olası kötü muamele vakaları hakkında, bu raporun 16. paragrafının a) – c) maddelerinde belirtilen hususlara ilişkin güncel bilgi iletilmesini talep etmektedir.

18. CPT, Kolluk Gözetim Komisyonunun (KGK) (Mayıs 2016 tarihli ve 6713 sayılı Kanun uyarınca) kurulduğunu ilgi ile kaydetmektedir. KGK, İçişleri Bakan Yardımcısı (Komisyon Başkanı olarak), İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanı,¹⁰ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı ve Adalet Bakanlığı, Baro ve sivil toplum temsilcilerinden oluşmaktadır. Komisyonun amacı, kolluk görevlileri hakkında yürütülen tüm takibat ve disiplin işlemleri için ortak bir veri tabanı oluşturarak, kolluk birimlerinin etkinliğini ve şeffaflığını arttırmaktır.

Türk makamları CPT'ye gönderdikleri 24 Ekim 2019 tarihli yazıda, "6713 Sayılı Kolluk Gözetim Komisyonu Kurulması Hakkında Kanunun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğin" 7 Ağustos 2019 tarihinde kabul edilmesinden sonra Komisyonun faaliyetlerine başladığını ve 20 Eylül 2019 tarihinde ilk toplantısını gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Ayrıca, İçişleri Bakanlığı'nın mülkiye müfettişleri ve kolluk birimlerinden sorumlu müfettişlerinin, 6713 sayılı Kanunun 8. Maddesine uygun olarak soruşturmaları ve disiplin işlemlerini özenle yürüttükleri bildirilmiştir.

CPT, Kolluk Gözetim Komisyonu tarafından şimdiye dek yürütülen çalışmalar hakkında detaylı bilgi iletilmesini talep etmektedir.

3. Kötü muameleye karşı güvenceler

a. Yakınlara haber verme

19. Ziyaret sırasında elde edilen bilgilerden anlaşıldığına göre, kişinin gözaltına alındığı, yakalanmasından kısa süre sonra kolluk görevlileri tarafından yakınlara ya da güvendiği başka bir kişiye haber verilmektedir.¹¹ Bu hakkın kullanımı, heyetin incelediği dosyalarda da genellikle düzgün bir şekilde belgelenmiştir (ancak bakınız paragraf 27). Bununla birlikte bazı vakalarda, kolluk görevlilerinin gözaltına alınan kişinin yakınlara haber vermesi saatler sonra (ör. resmi ifadesi alındıktan sonra) ya da hatta günler sonra (ör. mahkeme önüne ilk kez çıkmasından sonra) gerçekleşmiştir.

CPT Türk makamlarının, kolluk görevlileri tarafından gözaltına alınan herkesin özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarının en başından itibaren yakınlara haber verme hakkından yararlanabilmesini sağlamak için daha fazla çaba göstermesini teşvik etmektedir.

¹⁰ İçişleri Bakanına doğrudan rapor eden İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı, kolluk görevlileri hakkında disiplin soruşturmalarını yürütmekle sorumludur.

¹¹ Yakalanan veya gözaltına alınan kişinin durumunun yakınlara bildirilmesi hakkı, Ceza Muhakemesi Kanununun 95 (1). Maddesinde belirlenmektedir: "Şüpheli veya sanık yakalandığında, gözaltına alındığında veya gözaltı süresi uzatıldığında, Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber verilir". Kanun uyarınca bu durumun istinası yoktur.

b. avukata erişim

20. Genel olarak heyet, avukata erişim hakkının uygulanışına dair olumlu bir izlenim edinmiştir. Ziyaret sırasında elde edilen bilgilere göre, gözaltında bu haktan yararlanmak isteyen kişiler genellikle kendi avukatları ile temas kurabilmişler ya da Baro tarafından re'sen bir avukat atanması kendilerine önerilmiştir.¹² Aslında, heyetin görüştüğü şüphelilerden çoğu (terör şüphelileri dahil) gözaltında iken avukatları (özel ve/veya re'sen) tarafından ziyaret edildiklerini teyit emiştir; çoğunun polis tarafından ifadeleri alınmadan önce avukatları ile özel olarak görüşmesine izin verildiği bildirilmiştir.

Bununla birlikte, alıkonulan bazı kişiler, polisin şüphelenilen suç hakkında avukat olmadan gayri resmi bir sorgulama yapabilmek için (resmi ifade alınmadan önce) re'sen avukat atanması talebini ancak gecikmeli olarak yerine getirdiğini iddia etmiştir. Devletin atadığı avukatların kayda değer bir yardımda bulunmadığına dair de şikayetler yapılmıştır. Daha spesifik olarak, alıkonulan ve re'sen avukat atanmış bazı kişiler, polis nezareti sırasında avukat ile özel görüşme yapmadıklarını – avukatın özel görüşme için ısrar etmediğini – ya da avukatın polisin ifade almasından sonra sadece belgeleri imzalamak için geldiğini belirtmiştir. Dahası, bazı kişiler re'sen avukatı ilk kez adliyede gördüklerini (savcı ile yapılan görüşme sırasında ve/veya hakim önüne çıkılan ilk duruşmada) söylemiştir.

21. CPT, kolluk kuvvetleri tarafından belli bazı ağır suçlar ile ilgili olarak alıkonulan kişilerin avukata erişimine belli bir süre izin verilmeyebileceğine ilişkin kanun hükümleri (ilk Terörle Mücadele Kanununda ve daha sonra kanun hükmünde karamamelerde belirtilmiştir) hakkında ciddi kuşkuları olduğunu geçmişte çeşitli kereler ifade etmiştir. Ceza Muhakemesi Kanununun (Mart 2018'de 7070 sayılı Kanun ile değiştirilmesinden sonra) 154 (2). Maddesinde hükme bağlanan bu yasağa göre, ulusal güvenlik, terörizm ve organize uyuşturucu kaçakçılığı ile ilgili suçları işlediğinden şüphelenilen kişilerin avukata erişimi, cumhuriyet savcısının istemi üzerine ve hakim kararıyla, 24 saat süreyle engellenebilir.¹³

Heyetin ziyaret sırasında elde ettiği bulgulara göre, yukarıda bahsedilen yasak sadece nadiren uygulanmaktadır. Buna rağmen CPT, bu tür bir yasal kısıtlamanın olmasından endişe duymaktadır, ve kötü muamelenin önlenmesi için – kişinin polis tarafından gözaltına alınmasının en başından itibaren – avukata erişim hakkının etkili bir şekilde kullanılmasını temin etmenin önemli olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır. Komite'nin deneyimlerine göre, yıldırma ve kötü muamele riskinin en yüksek olduğu dönem, özgürlükten yoksun bırakılmanın hemen sonrasındaki dönemdir. CPT, polis/jandarma nezaretinde olan bir kişinin kendisi tarafından seçilen bir avukata erişimini belli bir süre için geciktirmenin istisnai olarak gerekli olabileceğini kabul etmektedir. Ancak, avukata erişim hakkının gözaltı süresinde tamamen engellenmesinin makul bir gerekçesi olamaz. Bu gibi durumlarda soruşturmanın meşru menfaatlerini tehlikeye atmayacağına güvenilen bağımsız başka bir avukata erişim sağlanmalıdır.

¹² Gözaltına alınan kişilerin avukatları ile temas kurması ve özel olarak görüşmesi ve kolluk kuvvetleri tarafından yapılan sorgulama sırasında avukatlarının yanlarında olması hakkı gözaltının başlangıcından beri resmi olarak teminat altına alınmıştır; yoksul kişilerin re'sen atanmış bir avukat tarafından ücretsiz hukuk yardımı alma hakkı vardır. Buna ek olarak, gözaltına alınan kişinin beş yıldan fazla hapsi cezası gerektiren bir suç işlemiş olduğundan şüphelenildiği durumlarda avukat atanması zaruridir. (Ceza Muhakemeleri Kanunu, Maddeler 149, 150 ve 154).

¹³ Gözaltındaki kişinin avukat erişiminin kısıtlandığı süre içinde ifadesi de alınmaz.

22. Yukarıda belirtilenlerin ışığında CPT, Türk makamlarının, özgürlükten yoksun bırakılmanın ilk aşamasından itibaren, kolluk kuvvetleri tarafından alıkonulan herkesin avukata erişim hakkından etkili bir şekilde yararlanmasını sağlamak için (avukat ile özel olarak görüşme hakkı ve sorgulama sırasında avukatın yanında bulunması hakkı dahil), alıkonulan kişinin seçtiği avukatın profesyonel dürüstlüğü hakkında ciddi şüphelerin olduğu durumlarda başka bir avukatın (gerekirse *re'sen*) atanması şartıyla, gerekli tüm tedbirleri – yasama işlemleri dahil – alması yönündeki tavsiyesini tekrarlamaktadır.

Bunun yanı sıra, polis tarafından gözaltına alınan kişileri temsil etmesi için atanan avukatların görevlerini özenli ve uygun zamanda yapmasını sağlamak için ilgili Barolar ile istişare halinde gerekli adımlar atılmalıdır.

c. Polis/Jandarma tarafından alıkonulan kişilerin tıbbi muayeneleri

23. Gözaltı Yönetmeliğinin 9. Maddesi uyarınca, kolluk kuvvetleri tarafından alıkonulan kişilerin, polis/jandarma tarafından gözaltına alınma süresinin başında ve sonunda (ve gözaltının uzatılmasından sonra) zorunlu sağlık kontrollerinin yapılması devam etmiştir. Buna ek olarak, heyetin emniyet müdürlüğüne bağlı bazı başkanlıklarda (Terörle Mücadele Daire Başkanlığı ve Organize Suçlar Daire Başkanlığı gibi) gözlemlendiği üzere, bu sistem her 24 saatte bir yapılan sağlık kontrolleri ile tamamlanmaktadır.

Bununla birlikte CPT, geçmiş ziyaretlerinde defalarca yaptığı belli bazı tavsiyelere rağmen¹⁴, zorunlu sağlık kontrolleri sisteminin temel olarak kusurlu olduğunu büyük endişeyle kaydetmektedir. Özellikle, sağlık kontrollerinde gizliliğin hala garanti edilmekten uzak olduğu ziyaret sırasında ortaya çıkmıştır; Gözaltı Yönetmeliğinde belirtilen şartlara rağmen, kolluk görevlileri çoğu kez sağlık kontrollerinde hazır bulunmayı sürdürmüştür; bu durum ilgili kişilerin doktor ile özel olarak konuşma fırsatı olmadığı anlamına gelmektedir. Beklenildiği gibi, heyetin görüştüğü ve gözaltında polisin kötü muamelesi sonucunda yaralandıklarını iddia eden kişilerin çoğu, doktora bu yaralanmaları söylemek istemediklerini belirtmiştir. Dahası, heyetin görüştüğü bazı kişiler, sağlık kontrolü sırasında yaralarını göstermemesi için polis memurlarının kendilerini tehdit ettiğini iddia etmiştir. Heyet ayrıca, sağlık kontrollerinin hiç yapılmadığını, polis memuru hastaneye girip doktor tarafından imzalanan sağlık raporunu alırken kendilerinin polis minibüsünde bekletildiğini iddia eden kişilerle de görüşmüştür.

Ayrıca, sağlık kontrolleri sırasında doktorun çoğu zaman sadece olası kötü muamele hakkında bir soru sorduğu (bazen hiç sormadığı) ve çok nadiren fiziksel bir muayenenin yapıldığı anlaşılmaktadır (alıkonulan kişiler genellikle kıyafetlerini çıkarmadan “muayene” edilmiştir).¹⁵ Heyetin görüştüğü bazı kişiler doktorun polis minibüsüne gelerek araçta bulunan herkese toplu olarak sağlık sorunları olup olmadığını sorduğunu belirtmiştir. Alıkonulan kişilerin, çocuklar ve kadınlar dahil, sağlık kontrolleri sırasına çoğu zaman ellerinin kelepçeli olması da endişe vericidir.

¹⁴ Bakınız en yakın tarihli CPT ziyareti, CPT (2017) 61, paragraf 19.

¹⁵ Örnek olarak bir vakada, alıkonulan bir kişinin devlet hastanesinde yapılan muayenesinde doktor “sol dirsekte abrazyon, ekimoz ve sırtının farklı yerlerinde abrazyonlar” olduğunu kayıt altına almıştır. Yaklaşık dokuz saat sonra, ilgili kişiye aynı hastanede başka bir doktor tarafından yapılan ikinci bir sağlık kontrolünde ise rapora hiç bir yara izinin tespit edilmediği yazılmıştır.

Kolluk kuvvetleri kurumlarında bulunan tıbbi kayıtların incelenmesi sonucunda, muayenenin uygun bir şekilde yapıldığı ve yaralanma varsa doktor tarafından kaydedildiği nadir durumlarda bile, yaraların tarifi yüzeysel kalmış ve alıkonulan kişinin yaraların nasıl olduğuna dair açıklamasına yer verilmemiştir.

Geçmiş CPT ziyaretlerinde gözlemlenen duruma benzer şekilde, gözaltı süresi sonunda düzenlenen sağlık raporunun ilgili sağlık kuruluşu tarafından kapalı ve mühürlü bir zarf içinde cumhuriyet savcılığına gönderilmesi şeklindeki yasal şartın genel olarak yerine getirilmediği anlaşılmaktadır. Tam tersine, sağlık raporunun alınması için polis memurlarının alıkonulan kişiye hastaneye giderken eşlik etmesinin yaygın uygulama olduğu görülmüştür.

24. Bu bulguların ışığında CPT, zorunlu sağlık kontrolleri sisteminin bu haliyle sadece bir formalite olduğu ve amacına ulaşmadığı kanaatine varmak zorundadır. **Komite, İçişleri Bakanlığını alıkonulan kişilerin sağlık kontrollerinin Gözaltı Yönetmeliğinin 9. Maddesinde belirtilen şartlara tam anlamıyla uygun olarak yapılmasını sağlamak için –Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içinde – kuvvetli adımlar atmaya bir kez daha çağırılmaktadır. Özellikle, ilgili kişilerin sistematik olarak sağlık kontrollerinin yapılmasını ve sağlık kontrollerinin – belli bir durumda doktor aksini talep etmez ise – her zaman kolluk görevlilerinin görüş ve işitme alanı dışında yapılmasını sağlamak için gerekli adımlar atılmalıdır. Yaralanmaların kayıt altına alınması ile ilgili olarak, 40. paragrafta yapılan tavsiyeler, kolluk kuvvetleri tarafından alıkonulan kişilerin sağlık kontrolleri için de geçerlidir.**

Bunun yanı sıra, **Komite, Türk makamlarının tüm kolluk görevlilerine alıkonulan kişilerin maruz kaldıkları yaralanmaları ihbar etmemesi için tehdit etmenin veya başka türlü vazgeçirmeye çalışmanın kabul edilemez olduğunu ve uygun şekilde cezalandırılacağını hatırlatması yönündeki tavsiyesini tekrarlamaktadır. Sağlık kontrolleri sırasında el kelepçelerinin kullanımına son verilmesi için de adımlar atılmalıdır.**

25. Türk makamları CPT'ye ilettikleri 24 Ekim 2019 tarihli yazıda, Emniyet Genel Müdürlüğünün zorunlu sağlık kontrolleri ile ilgili olarak polisin izlemesi gereken usuller hakkında tüm İl Emniyet Müdürlüklerine Mayıs 2019'da talimat gönderdiğini bildirmiştir. CPT bu talimatların bir nüshasını almayı talep etmektedir.

d. kişinin sahip olduğu haklara ilişkin bilgilendirilmesi

26. Ziyaret sırasında elde edilen bilgilere göre, alıkonulan kişilere sahip oldukları haklara ilişkin sözlü bilgilendirmenin genellikle özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları ilk aşamada değil, ancak polis/jandarma kurumuna getirildikten sonra yapıldığı anlaşılmaktadır. Özellikle avukata erişim hakkı ile ilgili olarak, alıkonulan bazı kişiler kolluk kuvvetleri kurumuna getirildikten saatler sonra, ancak “gayri resmi” bir sorgulamadan sonra, avukata erişim hakları olduğunun kendilerine bildirildiğini söylemiştir.

Ayrıca, CPT'nin geçmiş ziyaretlerinde olduğu gibi, Gözaltı Yönetmeliğinde (Madde 6) şart olarak belirtilmesine rağmen, alıkonulan kişilere sistematik olarak Sanık Hakları Formunun (SHF) bir nüshasının verilmemesi tespit edilmiştir.

CPT, Türk makamlarını, hangi sebeple olursa olsun kolluk kuvvetleri tarafından alıkonulan herkesin özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarının ilk aşamasından itibaren (yani polis/jandarmanın yanında kalmak zorunda bırakıldıkları ilk andan itibaren) temel haklarına ilişkin tam olarak bilgilendirilmesini sağlamak için adım atmaya çağırılmaktadır. Alıkonulan kişiye yakalanma anında kolay anlaşılabilir sözlü bir bilgilendirme yapılarak, daha sonra ilk fırsatta (yani kolluk kurumuna ilk kez gelindiği an derhal) SHF tanzim edilmelidir. Bu form, uygun düşen tüm lisanlarda hazırlanmış olmalıdır. Bunun yanı sıra, ilgili kişilerden kendilerine haklarının bildirildiğine dair bir beyan imzalamaları istenmeli ve her zaman SHF'nin bir nüshası verilmelidir. Alıkonulan kişilerin haklarını gerçekten anlamasına bilhassa özen gösterilmelidir; polis/jandarma görevlilerinin bundan emin olmaları gerekir.

e. gözaltı kayıtları

27. Heyet, ziyaret ettikleri kolluk kuvvetleri kurumlarının çoğunda gözaltı kayıtlarının iyi tutulmuş olduğunu, ilgili bilgilerin tam ve doğru olarak kayıt altına alındığını gözlemlemiştir.

Ancak, memurların gözaltının önemli unsurlarını (ör. yakalanma ya da tahliye/ nakil edilme saati; aile ferdi ya da avukat ile iletişime geçilip geçilmediği; vs.) genellikle kaydetmediği bazı kurumlarda (Ankara İl Emniyet Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı, Diyarbakır-Hani İlçe Emniyet Müdürlüğü ve Şanlıurfa Çocuk Şube Müdürlüğü) incelenen kayıtların kalitesi memnun edici bulunmamıştır. Bu kurumlardaki kayıtların incelenmesi sonucu, teftiş yapan savcılarının da bazı vakalarda benzer eksiklikleri tespit etmiş olduğu ortaya çıkmıştır.

CPT, Türkiye'deki tüm kolluk kuvvetleri kurumlarında gözaltı kayıtlarının düzgün şekilde tutulmasını sağlamak için uygun adımların atılmasını tavsiye etmektedir.

4. Alıkonulma koşulları

28. Ziyaret edilen tüm kolluk kuvvetleri kurumlarında, gözaltı merkezleri iyi durumda olup, genellikle temiz ve iyi havalandırılmıştı.

Bununla birlikte, CPT yukarıda bahsi geçen alıkonulma merkezlerinin önemli yapısal eksikliklerinden ötürü birkaç günden daha fazla süreli alıkonulma için uygun olmadıklarını tekrar vurgulamak istemektedir (bu konuda bakınız 9. paragraftaki görüş ve tavsiyeler). Özellikle, gözaltı hücrelerinin çoğunda doğal ışığa erişim olmadığı ve suni ışıklandırmanın de yetersiz olduğu görülmüştür. Ayrıca, ziyaret edilen hiçbir kurumda, alıkonulan kişilerin açık havaya erişimini sağlamak için düzenlemeler yapılmamıştır. Yeni alıkonulma merkezlerinin inşasında açık havada egzersiz yapılma ihtiyacının da bina yerleşim planı hazırlıklarında dikkate alınması gerektiğine dair uzun süredir yapılan tavsiyeye rağmen, Ankara İl Emniyet Müdürlüğü'nün yeni yapılan alıkonulma ünitesinde açık hava egzersiz alanının hala olmaması üzücüdür.

Komite aşağıda belirtilen hususların sağlanması için, Türk makamlarının tüm kolluk kuvvetleri kurumlarında alıkonulma koşullarının incelemesi yönündeki tavsiyesini tekrarlamaktadır:

- **Gözaltı hücrelerinde yeterli ışık olmalıdır (doğal ışığa erişim dahil);**
- **24 saat ya da daha fazla süreyle alıkonulan kişilere mümkün olduğu surette günlük olarak açık havada egzersiz imkanı sunulmalıdır;**
- **Yeni polis/jandarma alıkonulma merkezlerinin tasarımında alıkonulan kişiler için açık havada egzersiz alanı ihtiyacı da dikkate alınmalıdır.**

29. Bunun yanı sıra CPT, Türkiye'ye 1990 yılında yaptığı ilk ziyaretten itibaren defalarca tekrarladığı tavsiyeye rağmen, polis nezaretinde gece boyunca tutulan kişilere hala yatak (battaniyelere ek olarak) verilmemesinden endişe duymaktadır.¹⁶ CPT, bazı kurumlarda gözlemlediği gibi, tahta sıralara yerleştirilen çok ince köpükten oluşan bir tabakanın yatak yerine kabul edilebilir bir alternatif olmadığını vurgulamaktır. Buna ek olarak, söz konusu tahta sıralar dar olduğundan (60 cm ve bazen daha da az) uyumak için yeterli değildir.

CPT, Türk makamlarını, ülkedeki tüm kolluk kuvvetleri kurumlarında gece boyunca alıkonulan kişilere uyumaları için makul bir büyüklükte eşya (karyola ya da yatak tabanı gibi) ve (temiz) yatak (battaniyelere ek olarak) temin edilmesi için gecikmeksizin gerekli adımları atmaya çağırılmaktadır.

30. CPT alıkonulan kişilerin genellikle çok sıkışık yerlerde tutulduğunu bir kez daha tespit etmiştir. Örneğin, ziyaret edilen bazı kurumlarda, 8 m² büyüklüğündeki hücrelerde aynı anda üç kişi ve 9 m² büyüklüğündeki hücrelerde aynı anda dört kişinin kaldığı anlaşılmıştır. **Komite, Türk makamlarının alıkonulan kişilerin gece boyunca tutulduğu tüm gözaltı hücrelerinde yeterli yaşam alanı olmasını sağlamak için gerekli adımları atması yönündeki tavsiyesini tekrarlamaktadır; 7 ile 9 m² büyüklükteki hücrelerde aynı anda ikiden fazla kişi kalmamalıdır.**

31. Özellikle Diyarbakır ve şanlıurfa illerinde alıkonulan kişiler, polis nezaretinde iken, çoğunlukla ilk 24 saat ve bazen daha uzun süre boyunca kendilerine hiç yiyecek verilmediğini ya da yetersiz miktarda verildiğini ve bazen içme suyu verilmediğine dair pek çok iddiayı heyete iletmiştir.¹⁷ **CPT, Türk makamlarının bu durumu düzeltmek için derhal harekete geçmesini tavsiye etmektedir.**

32. Son olarak, alıkonulan çoğu kişi, polis nezaretinde iken kendilerine kişisel hijyen ürünü (sabun ya da diş fırçası/macunu gibi) verilmediğini iddia etmiştir. Üstelik, hücreleri dışında bulunan lavabo ve tuvalete erişimde uzun gecikmeler olduğuna dair bazı şikayetler alınmıştır. **CPT, Türk makamlarının tüm kolluk kuvvetleri kurumlarında alıkonulan kişilerin her zaman (gece dahil) bir tuvalete erişimi olmasını ve gece boyunca alıkonulan kişilere temel kişisel hijyen ürünlerinin verilmesini sağlamak için gerekli adımları atmasını tavsiye etmektedir.**

¹⁶ Sadece İstanbul'daki Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığında ve Jandarma'ya ait kurumlarda alıkonulan kişilere yatak verilmiştir.

¹⁷ Bazı durumlarda yiyecek alıkonulan kişinin ailesi tarafından sağlanmıştır.

B. Ziyaret edilen cezaevleriyle ilgili bazı konular

33. Bu ziyaretin esas amacı nedeniyle (ör. kolluk görevlileri tarafından alıkonulan kişilere yönelik muamele ve güvenceler), heyet ziyaret edilen cezaevlerindeki durumu detaylı olarak incelememiştir (İmralı F-Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu hariç; bakınız Bölüm C). Bunun yerine, cezaevine yeni giren tutuklulara yapılan sağlık kontrolleri üzerinde durulmuş ve mahpusların alıkonulma koşullarının belli yönleri ele alınmıştır.

34. CPT daha yakın tarihli raporlarında (2009 yılı ve sonrasında gerçekleştirdiği ziyaretlere ilişkin raporlar) Türk cezaevlerinin aşırı kalabalık olmasını ve bunun sonucunda mahpusların son derece sıkışık yerlerde kalması, hücre dışı etkinliklere erişimin sınırlı olması ve sağlık hizmetlerinin kapasitesinin aşılması gibi mahpusların günlük yaşamı üzerindeki olumsuz etkileri defalarca eleştirmiştir. Türk makamları, ülkedeki cezaevi sisteminin genişletilmesi ve şartlı tahliye ve hapis dışı alternatifler gibi yöntemlerin daha fazla kullanılması için tedbirlerin alındığı yanıtını vermiştir. Maalesef, 2019 yılında yapılan ziyarette bu tedbirlere rağmen, durumun ciddiyetini koruduğu ortaya çıkmıştır.

Örneğin, 2016'da Şanlıurfa'da her biri 1,050 kişi kapasiteli iki yeni T-tipi cezaevi açılmış olmasına rağmen, Şanlıurfa E-Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu hala aşırı kalabalık nedeniyle sıkıntı yaşamaktadır.¹⁸ Üstelik, ziyaret sırasında yeni T-tipi cezaevlerinin her birinde 1,600'den fazla mahpus olması nedeniyle, bu cezaevlerinin de ciddi seviyedeki aşırı kalabalıktan etkilendiği görülmüştür.

Diyarbakır'da 2018 yılında iki T-tipi yeni cezaevinin açılmasıyla Diyarbakır D-tipi ve E-tipi cezaevlerindeki kalabalığın biraz azalmasına rağmen, her iki cezaevi de ziyaret sırasında yine kapasitelerinin üzerinde faaliyet göstermeyi sürdürmüştür.¹⁹ Hatta, resmi kapasitesi 1,032 olmasına rağmen 1,278 mahpusun bulunduğu yeni açılan 2 no.lu T-tipi yeni cezaevinde de aşırı kalabalık sorunu başlamıştır.

Diyarbakır Çocuk ve Gençlik Kapalı Cezaevi haricinde, ziyaret edilen tüm kurumların genel olarak resmi kapasitelerinin çok üstünde faaliyet gösterdiği görülmüştür (Şanlıurfa E- tipi ve T-tipi Ceza İnfaz Kurumları, İstanbul-Maltepe 1 no.lu ve 3. No.lu L- tipi Ceza İnfaz Kurumları ve İstanbul Silivri 6 No.lu Kapalı Ceza İnfaz Kurumu). Bunun sonucunda, bu kurumlardaki mahpusların büyük çoğunluğu kendi karyolası olmadığı için²⁰ yerde yatakların üzerinde yatmak zorunda kalmıştır. Hatta bazı yerlerde (ör. Diyarbakır ve Şanlıurfa'daki E-tipi cezaevleri ve Maltepe 1. No.lu L-Tip cezaevi), yaşama ünitelerinde zemine daha fazla yatak koymak için yer kalmadığı için mahpusların yataklarını paylaşması gerekmiştir²¹. Bu durumun diğer olumsuz bazı etkileri de ziyaret edilen cezaevlerinde görülmüştür (ör. sandalye, masa ve kilitli dolapların yetersiz sayıda olması; 40-50 mahpusun tek bir tuvaleti paylaşması; vs.).

¹⁸ 600 kişi kapasiteli olmasına rağmen ziyaret sırasında 1,373 mahpusun bulunduğu Şanlıurfa E-Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, ülkedeki en kalabalık cezaevlerinden birisidir.

¹⁹ Diyarbakır E-Tip Ceza İnfaz Kurumunun resmi kapasitesinin (çocuk ünitesinin kapatılmasının ardından) 815 kişiye düşmesine rağmen, ziyaret sırasında cezaevinde 1,199 mahpus kalıyordu. Resmi kapasitesi 670 kişi olan Diyarbakır D-Tipi Ceza İnfaz Kurumunda ise 928 mahpus bulunuyordu.

²⁰ Yaşam ünitelerine ek ranza koyma şeklindeki yaygın uygulamaya rağmen.

²¹ Örnek olarak, Maltepe 1 No.lu L-tip cezaevinde 55 mahpusun kaldığı bir üniteye 28 karyola ve buna ek olarak yere konmuş 22 yatak bulunuyordu.

35. CPT 2000’li yılların ortasından itibaren cezaevi nüfusunda gözlemlenen sabit artışın devam etmesinden de endişe duymuştur: resmi rakamlara göre, Türkiye’deki toplam mahpus sayısı Kasım 2018 itibariyle 260,000’e ulaşmıştır. Komite’nin 2009 yılında gerçekleştirdiği periyodik ziyarette ülkedeki cezaevi nüfusunun Ocak 2006’dan itibaren iki katına çıkarak 112,000’e ulaştığını kaydetmiş olduğu hatırlanmalıdır. CPT’nin 2013 yılında gerçekleştirdiği bir sonraki periyodik ziyaretinde bu rakam yaklaşık 130,000 olup, 2017 yılı periyodik ziyaret sırasında ise 220,000’in üstüne çıkmıştır.

36. CPT, cezaevlerinin aşırı kalabalık olması sorununa, yeni cezaevi inşa etmenin tek başına kalıcı bir çözüm sağlamayacağını hatırlatmalıdır. Bu sorunu ele almak için, yargılama öncesi tutuklama dahil hapis cezasının gerçekten de en son çare olarak uygulanmasını sağlamak için, cezaevine giriş ve tahliye sürecini de kapsayan mantıklı bir strateji gereklidir. Bu tür bir stratejide, hüküm verilmeden önceki dönemde hapis dışı tedbirlerin uygulanmasına öncelik verilir. Bu doğrultuda, tutuklu yargılanmalara katı sınırlamalar getirilmeli ve mümkün oldukça alternatif tedbirler uygulanmalıdır. Ayrıca, hakimler özellikle daha hafif suçlara ilişkin davalarda hürriyeti bağlayıcı cezaya alternatif tedbirleri uygulamalıdır. Üstelik, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin toplumla yeniden bütünleşmesini kolaylaştırmak için alınan tedbirler, yeniden suç işleme oranını da azaltabilir.

Yukarıda belirtilen görüşler ışığında CPT, Türk makamlarına cezaevi nüfusundaki enflasyonu kontrol altına almak ve cezaevlerindeki aşırı kalabalığı tamamen sona erdirmek için kararlı bir şekilde harekete geçmesi için bir kez daha çağrıda bulunmaktadır.²² Bu bağlamda, adli ve savcılık makamlarının hedeflenen bu politikaları tam olarak anlamasını – ve desteklemesini – ve bu sayede gereksiz yargılama öncesi tutuklamaların ve hüküm verme uygulamalarının önlenmesini sağlamak için eğitim dahil, uygun adımların atılması zaruridir.

37. CPT yeni gelen mahpusların, özellikle cezaevi sistemine giriş noktası olan kurumlarda, sağlık taramasının derhal yapılmasının çok önemli olduğunu bir kez daha hatırlatmaktadır. Sağlık taraması, özellikle bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlenmesi, tıbbi ve psiko-sosyal bakımın zamanında sağlanması ve yaralanmaların zamanında kayıt altına alınması açısından zaruridir.

38. Komite, geçmiş ziyaretlerinde defalarca tekrarladığı tavsiyelere rağmen, yeni tutuklulara yönelik sağlık muayenelerinde hala büyük eksiklikler olmasını ciddi endişe ile kaydetmektedir.

Öncelikle, ziyaret sırasında elde edilen bilgilere göre, ziyaret edilen hemen hemen tüm cezaevlerinde yapılan ilk sağlık muayenelerinde genellikle doktorun mahpusa herhangi bir sağlık problemi olup olmadığını sorduğu ve mahpus somatik bir durumu ya da yarası olduğunu ya da kötü muameleye uğradığını söylemediği takdirde fiziksel bir muayenenin yapılmadığı anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra, cezaevine yeni giren mahpusların bazen epey gecikme ile doktor önüne çıktığı (cezaevine girdikten günler ya da hatta haftalar sonra) ya da bazen doktoru hiç görmediği anlaşılmaktadır. Doktor-mahpus arasındaki görüşmenin hala sıklıkla cezaevi personelinin yanında gerçekleşmesi de endişe verici bir konudur. Ayrıca, geçmişte gözlemlendiği gibi, ziyaret edilen cezaevlerinin hiçbirinde bulaşıcı hastalıklar için sistematik tarama/test yapılmadığı görülmüştür.

²² Türk makamları, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin ilgili Tavsiyeleri doğrultusunda bu adımları atmalıdır: cezaevlerindeki aşırı kalabalık ve cezaevi nüfusundaki enflasyona ilişkin Tavsiye R (99)22, şartlı tahliyeye (denetimli serbestlik) ilişkin Tavsiye Rec(2003)22; tutuklu yargılanmanın kullanımına ilişkin Tavsiye Rec(2006)13; Avrupa Konseyi Denetimli Serbestlik Kurallarına ilişkin Tavsiye Rec(2010)1, ve toplum yaptırımları ve tedbirlerine dair Avrupa Kurallarına ilişkin Tavsiye Rec(2017)3.

Heyet ayrıca ziyaret edilen kurumlarda görevli sağlık personelinin travmatik yaralanmalara dair açıklamalarının genellikle yüzeysel olduğunu kaydetmiştir. Bunun yanı sıra, bazı vakalarda doktorlar cezaevine giriş zamanında gözlemlenen yaraları belgelemek yerine, gözaltı süresinin sonunda düzenlenen hastane raporunu kullanmıştır. Ayrıca, birkaç istisna dışında, yaraların nasıl olduğuna dair mahpusun yaptığı açıklama kaydedilmemiştir ve mahpusun açıklaması ile yaranın tutarlılığına dair bir netice de kayıtlarda yer almamaktadır. Ayrıca, ziyaret edilen çoğu kurumda travmalara özel bir kayıt tutulmamıştır.

Yaralanmaların ihbar edilmesiyle ilgili olarak heyet, Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda kayıt altına alınan yaralanmaların ilgili savcılığa iletilmesine dair örnekler görmüştür. Bununla birlikte, söz konusu kurumda bu uygulamanın, yaralanmaya polis şiddetinin sebep olduğu iddia edilen vakalar dahil, sistematik olarak yapılmadığı anlaşılmaktadır. Ziyaret edilen diğer cezaevlerinde yönetim, savcılığa haber vermeleri için ilgili mahpus tarafından kötü muamele iddiasına ilişkin yazılı bir ifade verilmesi gerektiğini değerlendirmiştir. Ayrıca, heyetin görüştüğü bazı cezaevi doktorların yaralanmaları ve kötü muamele iddialarını kime ve nasıl ihbar etmeleri gerektiğinden habersiz olduğu görülmüştür ve hatta bir doktor bu tür vakaları cezaevi yönetimine ya da savcılığa ihbar etmenin kendi görevi olmadığını söylemiştir.

39. Bunun yanı sıra CPT, Türkiye'ye geçmişte gerçekleştirdiği ziyaretlerde olduğu gibi, ziyaret edilen cezaevlerindeki sağlık hizmetleri için sağlanan kaynağın zayıf olduğunu büyük endişe ile kaydetmektedir. Örneğin sırasıyla 2,800 ve 2,500 mahpusun tutulduğu Silivri 5 No.lu Ceza İnfaz Kurumunda ve Maltepe 3 No.lu Ceza İnfaz Kurumunda sadece bir doktor ve beş hemşirenin çalıştığı; yaklaşık 1,600 mahpusun bulunduğu Şanlıurfa 1 No.lu T-tipi Ceza İnfaz Kurumunda ise sadece bir doktor ve dört hemşirenin bulunduğu görülmüştür.

Elbette bu tür koşullar altında cezaevi sağlık hizmetlerinin etkili bir şekilde sağlanması beklenemez, ve bazı eksikliklerin olması kaçınılmazdır (özellikle 38. paragrafta açıklanan eksiklikler gibi). Gerçekten de, heyetin görüştüğü bazı doktorlar bu duruma olan kızgınlıklarını ifade etmiş ve yeni gelen tüm mahpuslara tam kapsamlı bir sağlık muayenesi yapacak konumda olmadıklarını kabul etmiştir.

40. CPT, aşağıda belirtilen koşulların sağlanması için, Türk makamlarının ziyaret edilen kurumlarda ve ülkenin ilgili diğer cezaevlerinde gerekli adımları atması yönünde bir kez daha çağrıda bulunmaktadır (uygun talimatların verilmesi ve ilgili personele eğitim sağlanması dahil):

- Cezaevine yeni giren tüm mahpusların giriş yaptıktan sonra 24 saat içinde doktor (ya da doktora rapor eden vasıflı bir hemşire) tarafından kapsamlı bir sağlık muayenesini yapılmalıdır (sistematik TB taraması ve gönüllü olarak yapılan HIV ve hepatit B/C testleri dahil);
- Mahpusun sağlık muayenesinden sonra hazırlanan kayıta şunlar olmalıdır: (i) detaylı bir muayenede tespit edilen nesnel tıbbi bulguların tam bir açıklaması (kayıt, travmatik yaraları gösteren bir “vücut şeması” ve tercihen yaraların fotoğrafları ile desteklenmelidir), (ii) mahpusun sağlık muayenesini ilgilendiren açıklamaları (mahpusun sağlık durumuna ve varsa, kötü muamele iddialarına dair açıklaması), ve (iii) doktorun, (i) ve (ii) sayılı maddelerde belirtilenlerin ışığında, iddialar ve nesnel tıbbi bulgular arasındaki tutarlılığa dair gözlemleri. Sağlık kaydında ayrıca, diğer ek muayenelerin sonuçları, uzmanlık alanlarındaki konsültasyonların detaylı sonuçları ve yaralar için verilen tedavinin açıklaması ve varsa uygulanan diğer prosedürler yer almalıdır. Buna ek olarak, yapılan tüm muayenelerin sonuçları, yukarıda bahsedilen açıklamalar ve doktorun vardığı sonuçlar mahpus ve avukatı ile paylaşılmalıdır;

- Mahpusların tüm sağlık muayeneleri, –sağlık çalışanı belli bir durumda aksini talep etmediği sürece – sağlık personeli olmayan kişilerin görüş ve işitme alanı dışında gerçekleştirilmelidir;
- Gözlemlenen tüm yaralanma biçimlerinin kayıt edildiği özel bir travma kayıt sistemi olmalıdır;
- Sağlık çalışanının kayıt altına aldığı yaralar, mahpusun kötü muamele gördüğüne dair iddiası ile tutarlı olduğunda (ya da yaralar, mahpus iddiada bulunmasa bile kötü muamele uygulandığına işaret ediyorsa), ilgili kişinin ne istediğine bakılmaksızın kayıt, sistematik olarak ilgili savcının dikkatine getirilir. Sağlık çalışanı, ihbar etme yükümlülüğüne dair mahpusa bilgi vermeli ve raporun ilgili savcıya iletilmesinin resmi şikayet yerine geçmeyeceğini de belirtmelidir.

CPT ayrıca, Türk makamlarının ziyaret edilen cezaevlerinde ve sağlık personel sayısının düşük seviyede olduğu diğer cezaevlerinde sağlık çalışanı sayısının artırılması için acil adımlar atmasını tavsiye etmektedir.

41. Ziyaret edilen cezaevlerinde yeni giren mahpuslara sistematik olarak sağlık taramasının yapılmaması (ya da taramanın epey gecikmeli yapılması) bilhassa uyuşturucu kullanan mahpuslar bakımından endişe vericidir. Ziyaret edilen bazı cezaevlerinde heyet, akut opioid yoksunluğu belirtileri gösteren (kusma, titreme, gerginlik, mide krampları, tüylerin diken diken olması ve ağrı) yeni mahpusların ağrı kesici verilmeden ya da diğer semptomatik tedavi uygulanmadan başı boş bırakıldıklarını gözlemlemiştir. Böyle bir durum kabul edilemez.

CPT, Türk makamlarının tüm cezaevlerinde uyuşturucu bağımlılığı olan yeni mahpusların sistematik olarak tespit edilmesi ve yoksunluk sendromu çekenlere yeterli tedavinin (ör. ikame tedavisi ya da semptom azaltıcı tedavi) sağlanması için gerekli adımları atmasını tavsiye etmektedir.

C. **İmralı F-tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumunda tutulan mahpusların durumu**

42. Heyetin 2019 yılında gerçekleştirdiği ziyarette İmralı F-tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumunda (İmralı Cezaevi) 2016 yılındaki aynı dört mahpus bulunuyordu (üç mahpus ağırlaştırılmış müebbet hapis ve bir mahpus normal müebbet hapis cezasına hükmedilmiştir). Heyet tüm mahpuslarla bireysel ve özel olarak görüşmüş, idari ve sağlık dosyalarını incelemiş ve yönetim ve sağlık personeli ile konuşmuştur.

Cezaevi ziyaretinden sonra heyet, İmralı cezaevi ile ilgili belli bazı konular ve özellikle mahpusların dış dünya ile temasları hakkında görüşmek için Ankara'da Adalet Bakanlığı ve Bursa'da Bursa Başsavcısı ile istişarede bulunmuştur.

43. Geçmiş ziyaretlerde olduğu gibi, İmralı Cezaevinde görevli polis memurları tarafından mahpuslara kötü muamele uygulandığına dair heyete herhangi bir iddia iletilmemiştir. Tam tersine, tüm mahpuslar personelin kendilerine düzgün davrandığını belirtmiştir.

44. Heyet, İmralı cezaevindeki sağlık hizmetleri ile ilgili bir kez daha olumlu bir izlenim edinmiştir. Özellikle, tam zamanlı çalışan aynı dört doktorun her hafta dönüşümlü olarak görev almasıyla (görev için bir hafta adada ve üç hafta adanın dışında olmak suretiyle), günde 24 saat sağlık hizmeti sağlanmıştır. Ayrıca, mahpusların sağlık hizmetlerine erişimi (uzman bakımı ve ilaç tedavisi dahil) tatmin edici bulunmuştur; tıbbi verilerin gizliliğine de saygı gösterildiği anlaşılmıştır.

Bununla birlikte, heyete tıbbi konsültasyon sırasında cezaevi memurlarının da hazır bulunduğu dair iddialar iletilmiştir. **CPT tüm tıbbi konsültasyonların cezaevi memurlarının işleme alanının dışında yapılması yönündeki tavsiyesini tekrarlamaktadır.**

45. Alıkonulmanın maddi koşulları genelde tüm mahpuslar için tatmin edici olmaya devam etmiştir ve özel bir yorum yapılmasını gerektirmemektedir.

46. Bununla birlikte, infaz rejiminde Nisan 2016 tarihinde gerçekleştirilen ziyaretten beri hiç ilerleme kaydedilmemiştir. Tüm mahpusların, üç saat "sohbet", bir saat voleybol, bir saat basketbol ve bir saat badminton/dart olmak üzere toplu etkinliklerde haftada hala sadece altı saat bir araya gelmesine izin verilmektedir. Buna ek olarak, haftada toplam üç saat süren üç ayrı etkinliğe katılma olanağı sunulmuştur (bir saat resim/el sanatları, bir saat masa tenisi ve bir saat kutu oyunları). Ancak, mahpusların bu ek etkinliklerde bir araya gelmesine izin verilmemektedir, ancak ikili gruplar haline etkinliğe katılabilmektedirler. Bu sınırlama nedeniyle, söz konusu ek etkinliklerin hiçbirine katılmayı kesinlikle reddetmişlerdir.

Komite, tüm mahpuslara günde dört saat açık hava egzersizi (sabah iki saat ve öğleden sonra iki saat)²³ imkanı sunulduğunun farkındadır; ancak Komitenin 2016 tarihli raporunda yaptığı tavsiyeye rağmen mahpusların açık hava egzersizi sırasında bir araya gelmesine hala izin verilmemesi ciddi endişe vericidir.

²³ Normal müebbet hapis cezası alan mahpusun hücresinin yanında yer alan açık hava alanına gün boyunca sınırsız erişimi bulunmaktadır.

Sonuç olarak, tüm mahpusların çoğu zaman hücre hapsinde tutulduğu anlaşılmıştır (ör. hafta sonları günde 24 saat dahil, haftada 168 saatinin 159'unda hücre hapsindeydiler). CPT'nin görüşüne göre, bu durum kabul edilemez. 2016 yılı ziyaretine ilişkin raporda belirtildiği gibi, mahpusların açık hava egzersizi ve diğer etkinliklerde bir araya gelmesine yönelik yukarıda bahsedilen kısıtlamaları haklı çıkaran meşru bir güvenlik kaygısı olamaz.

Komite, Türk makamlarını, İmralı cezaevinde tutulan tüm mahpusların günlük açık hava egzersizi ve diğer hücre dışı etkinlikler sırasında bir araya gelmesine izin verilmesini sağlamak için gecikmeksizin adım atmaya çağırılmaktadır.

47. Daha genel olarak CPT, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun (CGTİK) 25. Maddesinde tanımlanan haliyle, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası hükmü giymiş kişilere uygulanan infaz rejiminin temelindeki kavram esasen kusurludur ve sadece İmralı Cezaevinde değil, tüm cezaevi sisteminde gözden geçirilmelidir.²⁴ Komitenin Nisan 2016 tarihinde gerçekleştirdiği özel ziyaret ve 2013 ve 2107 yıllarında yapılan periyodik ziyaretlere ilişkin raporlarda belirtildiği gibi, infaz rejimine yönelik kısıtlama kararları, prensip olarak, *cezaevi yetkililerine* ait olmalı ve *bireysel* risk analizine dayanmalıdır, ve hükmedilen cezanın otomatik bir sonucu olmamalıdır. (Ağırlaştırılmış) müebbet hapis cezası verilen mahpuslar –hüküm giymiş diğer tüm mahpuslar gibi– ceza almak için değil, ceza olarak cezaevine gönderilmektedir.

CPT, Türk cezaevlerinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilen mahpuslara uygulanan infaz rejiminin, Komitenin 2013 tarihli ziyaretine ilişkin raporun 82 ile 84. paragrafları arasında yer alan kurallar ışığında tamamen gözden geçirilerek düzeltilmesi yönünde bir kez daha Türk makamlarına çağırıda bulunmaktadır.²⁵ Bu amaç doğrultusunda, ilgili mevzuat uygun şekilde değiştirilmelidir.

48. Temmuz 2011'den beri avukat ziyaretine izin verilmemesi ve Ekim 2014'ten beri aile üyelerinin çok nadir ziyaret etmesi sebebiyle İmralı Cezaevinde tutulan mahpusların dış dünya ile teması CPT ve Türk makamları arasında uzun zamandır süren yoğun bir diyalogun konusu olmuştur (bakanlık düzeyinde yapılan istişareler dahil).²⁶ 15 Temmuz 2016 tarihli askeri darbe girişimini takiben, yetkili infaz hakimi tarafından (temyiz mahkemesince de onaylanmıştır) tüm mahpuslara dış dünya ile temas kurma (yazışmalar dahil) yasağı getirilmesi ve bunun sonucunda bir nevi tecrit hapsi uygulanmasıyla durum daha da kötüleşmiştir. CPT'nin Türk yetkilileri ile diyalogunda defalarca vurguladığı üzere bu durum kabul edilemez ve ilgili bazı uluslararası insan hakları belgeleri ve standartlarına da alenen aykırıdır.

Bunun yanı sıra, CPT'nin, Temmuz 2016 ile olağanüstü halin sona erdirildiği Temmuz 2018 tarihleri arasında aile ziyaretlerinin resmi olarak sadece tutuklu mahpuslara uygulanan kanun hükümleri temelinde reddedilmiş olmasına ilişkin kuşkuları bulunmaktadır.

²⁴ Bakınız Avrupa Cezaevleri Kurallarının 6 ve 102.2 sayılı Kuralları (ve bu kurallara ait Yorum), ve müebbet hapis ve diğer uzun süreli mahpusların yönetimine ilişkin Tavsiye Rec (2003) 23

²⁵ Bakınız ayrıca Birleşmiş Milletler Mahpuslara Uygulanacak Muameleye Dair Asgari Standart Kurallar (*Nelson Mandela Kuralları*)

²⁶ Abdullah Öcalan'ın erkek kardeşi tarafından iki kez ziyaret edilmesine izin verilmiştir (11 Eylül 2016 ve 12 Ocak 2019 tarihlerinde).

49. CPT, olağanüstü halin kaldırılmasından sonra tüm mahpusların avukatları ve aile fertleri tarafından ziyaret taleplerinin reddedilmeye devam etmesini de büyük endişe ile kaydetmektedir. Avukatlara erişimin reddedilmesi yönündeki kararlar, yetkili infaz hakimi tarafından CGTİK'nin 59. Maddesi temelinde, her seferinde altı ay süreyle tekrarlanarak alınmıştır.²⁷

Aile ziyaretlerinin reddedilmesine yönelik resmi gerekçe yanıltıcı gözükmemektedir. Olağanüstü halin kaldırılmasından sonra İmralı Cezaevi Disiplin Kurulu, tüm mahpuslara “spor etkinliği saatlerinde” o saatler için belirlenmiş spor türlerini aktif olarak yapmadan açık havada zaman geçirmeleri nedeniyle aile ziyaretlerini yasaklayan ve her üç ayda bir tekrarlanan bir disiplin cezası vermiştir (CGTİK, 43. Madde, fıkra 2 (e) uyarınca).²⁸

Bu hususta CPT, aile fertleri ile olan temasların disiplin cezası olarak kısıtlanması için, ceza gerektiren suçun ancak bu fertler ile ilgili olması gerektiğini tekrar vurgulamaktadır²⁹; mevcut vakada böyle bir durumun olmadığı aşikardır.

50. CPT, Mayıs 2019 tarihli ziyaretinden önce avukat ziyaretlerine yönelik adli yasağın kaldırılmış olmasını ve Abdullah Öcalan'ın iki avukatı tarafından Temmuz 2011'den beri ilk kez 2 Mayıs 2019 tarihinde ziyaret edilmiş olmasını memnuniyetle karşılamaktadır. Ayrıca, Türk makamlarının 24 Ekim 2019 tarihli yazısına göre, 22 Mayıs, 12 Haziran, 18 Haziran ve 7 Ağustos 2019 tarihlerinde de avukat ziyaretleri gerçekleşmiştir. Ancak, 2 Ağustos 2019 tarihinden itibaren avukatların ziyaret taleplerinin reddedildiği anlaşılmaktadır.

Yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü yeni bir disiplin cezası olarak aile ziyaretlerinin yasaklanmış olmasına rağmen, Mayıs 2019'dan itibaren aile ziyaretlerine ilişkin durumda kısmen gelişme olmuş ve tüm mahpuslar 5 Haziran ve 12 Ağustos 2019 tarihlerinde aile fertleri tarafından ziyaret edilmiştir.³⁰

---

²⁷ CGTİK'nin 59. Maddesinde, *diğerlerinin yanı sıra*, şu hükümler yer almaktadır: “(7) beşinci fıkra [yani, organize suç, ulusal güvenlik ya da anayasal düzene karşı suçlar ve Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlardan dolayı hüküm giyenler] kapsamına giren hükümlünün avukatı ile yaptığı görüşmenin aynı fıkrada belirtilen amaca [yani, toplumun ve ceza infaz kurumunun güvenliğinin tehlikeye düşürme ya da terör örgütü veya diğer suç örgütlerini yönlendirme, bu örgütlere emir ve talimat verme] yönelik yapıldığının anlaşılması hâlinde, görüşmeye derhal son verilerek, bu husus gerekçesiyle birlikte tutanağa bağlanır. Görüşme başlamadan önce taraflar bu hususta uyarılır; (8) Hükümlü hakkında, yedinci fıkra uyarınca tutanak tutulması halinde, Cumhuriyet başsavcılığının istemiyle hükümlünün avukatlarıyla görüşmesi infaz hakimince altı ay süreyle yasaklanabilir. Yasaklama kararı, hükümlüye ve yeni bir avukat görevlendirilmesi için derhal ilgili baro başkanlığına bildirilir. Cumhuriyet başsavcılığı baro tarafından bildirilen avukatın değiştirilmesini baro başkanlığından isteyebilir. [...]”

²⁸ Heyete açıklanan disiplin cezası kararlarına göre, ilgili mahpuslar “basketbol etkinliği” için resmi olarak ayrılan haftalık bir saatlik sürede basketbol oynamıştır. Ancak, yaklaşık 20 dakika basketbol oynadıktan sonra durmuşlar ve egzersiz alanında sohbet etmeye başlamışlardır.

²⁹ Bakınız Avrupa Cezaevleri Kuralları, Kural 60.4 ve bu kurala ilişkin Yorum; bakınız ayrıca 2017 yılı ziyaretine ilişkin raporun 139. paragrafı.

³⁰ İçişleri Bakanı CGTİK'nin 85. maddesi uyarınca takdir yetkisini kullanarak ve Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmeliğin 15. Maddesi uyarınca “dini, ulusal ve diğer özel günlerde” mahpusların ziyaret edilmesine izin vermiştir.

51. Komite, Nisan 2016 tarihli ziyaretine ilişkin raporda da belirttiği gibi, mahpusların dış dünya ile temaslarına yönelik bazı kısıtlamaların güvenlik açısından geçerli nedenleri olabileceğini kabul etmektedir. Ancak, güvenlik meseleleri ile ilgili mahpusların temel insan hakları arasında bir denge sağlanmalıdır.

Türk makamlarının Mayıs 2019'dan itibaren aldığı tedbirler doğru yönde atılmış önemli bir adımdır. Bununla birlikte, durumun kabul edilebilir hale gelmesi için daha çok şey yapılması gerekmektedir. Özellikle, İmralı Cezaevinde tutulan tüm mahpusların aile fertleri ve avukatları tarafından düzenli olarak ziyaret edilmesi için sürdürülebilir bir sistem geliştirilmelidir.

CPT, Türk makamlarının İmralı Cezaevindeki tüm mahpusların, eğer arzu ediyorlar ise, yakınları ve avukatları tarafından etkin olarak ziyaret edilebilmesini sağlamak için gerekli tedbirleri almasını teşvik etmektedir. Bu amaç doğrultusunda, “disiplin” sebebi ile aile ziyaretlerine yasak getiren uygulama sona erdirilmelidir.

Bunun yanı sıra, **Komite, Türk makamlarının İmralı Cezaevinde tutulan tüm mahpuslara aile fertleri ve avukatları tarafından yapılan ziyaretlere ilişkin aylık olarak bilgi vermesini talep etmektedir.**

52. Heye ziyaret sırasında yazışmalara yönelik yasağın kaldırıldığı ve mahpusların bundan böyle mektup gönderme ve almalarına izin verildiği bildirilmiştir (tüm Türk ceza infaz kurumlarında uygulanan güvenlik tedbirlerine tabi olarak). **Komite, bu durumun hala geçerli olduğuna dair teyit verilmesini talep etmektedir.**

53. Nisan 2016 tarihinden itibaren, İmralı Cezaevi, yetkili ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulu tarafından beş kere ziyaret edilmiştir.³¹ Bununla birlikte, mevcut bilgilere göre, izleme kurulu 2019 yılında ziyaret gerçekleştirilmemiştir. **CPT yetkili ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulu üyelerine İmralı Cezaevini (ve yetkileri altındaki diğer ceza infaz kurumlarını) düzenli olarak ziyaret etme yönündeki yasal yükümlülüklerinin hatırlatılmasını tavsiye etmektedir.**

Bunun yanı sıra, **Komite yetkili ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulunun İmralı cezaevine 2019 ve 2020 yıllarında gerçekleştirdiği tüm ziyaretlere ilişkin raporların bir nüshasının gönderilmesini talep etmektedir.**

---

³¹ Haziran 2016; Mart ve Ekim 2017; Mayıs ve Ekim 2018.

CPT heyetinin ziyaret ettiği kurumların listesi

Kolluk kuvvetleri kurumları

Ankara İl Emniyet Müdürlüğü:

- Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığı
- Cinayet Büro Amirliği
- Asayiş Daire Başkanlığı
- Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı
- Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı
- Hırsızlık Büro Amirliği

Diyarbakır İl Emniyet Müdürlüğü:

- Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığı
- Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı

Diyarbakır-Hani İlçe Emniyet Müdürlüğü

Diyarbakır-Huzur Polis Merkezi Amirliği

Diyarbakır-Yenişehir Polis Merkezi Amirliği

Diyarbakır Jandarma Bölge Komutanlığı

Diyarbakır-Mermer Jandarma Karakolu

İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü:

- Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığı
- Gözaltı Merkezi

İstanbul-Sultanbeyli İlçe Emniyet Müdürlüğü

İstanbul-Sancaktepe İlçe Emniyet Müdürlüğü

İstanbul-Ahmet Yesevi Polis Merkezi Amirliği

Şanlıurfa İl Emniyet Müdürlüğü:

- Terörle Mücadele Dairesi
- Çocuk Şube Müdürlüğü
- Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı

Ceza İnfaz Kurumları

Diyarbakır D-tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

Diyarbakır E-tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

Diyarbakır 2 No.lu T-tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

Diyarbakır Çocuk ve Gençlik Kapalı Cezaevi

İmralı F-Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

İstanbul Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

İstanbul Metris 1 No.lu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

İstanbul Silivri 5 No.lu Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

İstanbul Silivri 6 No.lu Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

İstanbul Maltepe 1 No.lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

İstanbul Maltepe 3 No.lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

Şanlıurfa E-Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

Şanlıurfa 1 no.lu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

Şanlıurfa 2 no.lu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

EK II:

CPT heyetinin görüştüğü ulusal makamlar, diğer kuruluşlar ve hükümet dışı kuruluşların listesi

A. Ulusal makamlar

Adalet Bakanlığı

Abdülhamit GÜL	Adalet Bakanı
Selahaddin MENTEŞ	Bakan Yardımcısı
Şaban YILMAZ	Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü
Dr. Hacı Ali AÇIKGÜL	İnsan Hakları Daire Başkanı
Mehmet YILMAZ	Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdür Yardımcısı
Dr. Davut ÖKSÜZ	Bakanlık Yüksek Müşaviri, Bakan Danışmanı
Ali Murat NAS	Mevzuat Genel Müdür Yardımcısı, Bakan Danışmanı
Fatih GÜNGÖR	Daire Başkanı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
Selahattin DOĞAN	Daire Başkanı, Dış İlişkiler ve AB Genel Müdürlüğü
Nazmiye AYDEMİR	Şube Müdürü, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
Hüseyin KOCABAY	Tetkik Hakim, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

İçişleri Bakanlığı

Süleyman SOYLU	İçişleri Bakanı
Muhterem İNCE	Vali, Bakan Yardımcısı
Ali ÇELİK	İller İdaresi Genel Müdürü
Selami HÜNER	Emniyet Genel Müdür Yardımcısı
Erhan GÜLVEREN	Emniyet Genel Müdür Yardımcısı
Mehmet Fatih SERDENGEÇTİ	Emniyet Genel Müdür Yardımcısı
Savaş ÜNLÜ	AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanı
Tuğgeneral Cengiz YILDIZ	Jandarma Genel Komutanlığı Strateji Geliştirme ve Dış İlişkiler Başkanı
Abdülaziz AYDIN	Destek Hizmetleri Daire Başkanı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Mehmet MUT Bakan Danışmanı
Kemal Turan ACAR AB Uzman Yardımcısı, AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı

Sağlık Bakanlığı

Prof. Muhammet GÜVEN, MD Bakan Yardımcısı
Prof. Rahmi KILIÇ, MD Kamu Hastaneleri Genel Müdürü
Selami KILIÇ, MD AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürü
Bekir KESKİNKILIÇ, MD Halk Sağlığı Genel Müdür Yardımcısı
Pınar KOÇATAKAN, MD Daire Başkanı
Esra ALATAŞ, MD Daire Başkanı
Azmi EKMEK Daire Başkanı

Dışişleri Bakanlığı

Kıvılcım KILIÇ Büyükelçi, Çok Taraflı Siyasi İşler Genel Müdürü, (Avrupa Konseyi ve İnsan Haklarından sorumlu)
Neval ORBAY Avrupa Konseyi ve İnsan Haklarından Sorumlu Genel Müdür Yardımcısı, CPT irtibat görevlisi
Çiğdem PATTABAN Avrupa Konseyi Daire Başkanı

Bursa Cumhuriyet Başsavcılığı

Gökhan ŞEN Başsavcı

B. Diğer kuruluşlar

Süleyman ARSLAN İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı, Ulusal Önleme Mekanizması Başkanı

C. Hükümet Dışı Kuruluşlar

İnsan Hakları Derneği
Türkiye İnsan Hakları Vakfı